

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

موضوع تحقیق : وظیفه روحانیون در مقابله با
ناهنجاری اجتماعی

پژوهشگر : فاطمه طایفه جباری

استاد

راهنما : خانم محترم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

موضوع تحقیق: وظیفه روحانیون در مقابله با
ناهنجاری های اجتماعی

پژوهشگر: فاطمه طایفه جباری

استاد راهنما: خانم محترم

چکیده

سعادت فرد در گرو سلامت جامعه ای است که در آن زندگی می کند و اوج و فرود ارزشها در هر جامعه با رویدادهای اجتماعی آن جامعه پیوند نزدیکی دارد. ارزشهای موجود در هر جامعه همان

هنجارهایی هستند که توسط افرادی که در یک اجتماع زندگی می کنند مورد توافق قرار می گیرد و گاهی نیز به صورت قانون در مجلس تصویب می شود. اما وقتی در یک جامعه ارزشها رعایت نگردد منجر به ناهنجاری می گردد مانند ناهنجاری های اخلاقی (بی بند باری و بی حجابی و...) و جامعه را به سوی انحطاط اخلاقی می کشاند و از آنجا که در قرآن راز بعثت پیامبران را تربیت جامعه انسانی شمرده اند و بعد از پیامبران ، ائمه معصومین (ع) و بعد از ایشان وظیفه نشر مکارم اخلاقی برعهده علما و روحانیون می باشد ما در این مقاله سعی خواهیم کرد علل بروز ناهنجاری اجتماعی را بررسی نموده و وظیفه حوزه های علمیه و روحانیون را در پیشگیری از این ناهنجاری ها را مورد مطالعه قرار دهیم.

کلید واژه : هنجار و ناهنجاری اجتماعی ، مقابله ، اجتماع ، جامعه

مقدمه

حیات اجتماعی هر جامعه ای به رواج ارزشها و کمالات معنوی بستگی دارد و مرگ آن به گسترش رذائل و از بین رفتن مکارم اخلاقی می باشد . تلاش مردم برای گسترش ارزشها نشانگر سلامت جامعه است و رواج ضد ارزشها نشانگر بیماری آن می باشد. بنابراین در

هر جامعه افراد باید با ارزشها که همان هنجارهای جامعه می باشند، آشنا گردند و از انجام ناهنجاری ها دوری گزینند . در این میان روحانیت در حیات معنوی همان نقش اصلی را ایفا می کند و می تواند در رشد اخلاقی به مردم کمک کند. نگاهی به وظایف علما نیز گویای این مطلب است که آنان به عنوان وارثان انبیاء در گسترش ارزشها و مقابله با ضد ارزشها بزرگترین مسئولیت را دارند بنابراین ما در مقاله پیش رو سعی خواهیم کرد وظایف علما را در پیشگیری ناهنجاری اجتماعی بررسی نماییم .

هنجار در لغت : به معنای قاعده و روش هدایت . (فرهنگ جامع معین)

در اصطلاح عبارت است از شیوه های رفتاری معینی که در هر جامعه متداول می گردد و هر فردی که در آن زندگی می کند آن را به کار می بندد و انتظار دارد دیگران نیز آن را انجام دهند پس هنجار و رفتارها ، قاعده و معیار و میزانی است که با آن رفتار اجتماعی افراد سنجیده می شود و هر رفتاری که با

آن مطابقت کند بهنجار و هر رفتاری که با آن مخالفت کند نابهنجار می نامند. (ستوده، مقدمه ای بر آسیدشناسی اجتماعی، ص 19)

اجتماع در لغت: گرد هم آمدن و جمع شدن. (فرهنگ جامع معین)

جامعه در لغت: گروه مردم یک شهر، کشور، یا صنفی از مردم مانند سیاه پوستان. (فرهنگ جامع معین)

در اصطلاح اجتماع و جامعه تفاوت اساسی با هم دارند. (بروس کوئن 0مبانی جامعه شناسی، ص 303)

1- در اجتماعات افراد به عنوان اشخاص می توانند بیشتر اهداف خود را برآورده سازند اما در جوامع افراد در صدد برآوردن هدف خاص خود می باشند و در کارها شرکت ندارند.

2- اجتماع بر اساس نوعی توافق احساسی یا عاطفی افراد وحدت می یابد اما یک جامعه با توافق فکری در مورد منافع به یگانگی می رسد.

مقابله در لغت: دو چیز را با هم برابر کردن، تلافی کردن، مقایسه کردن نسخه های یک متن با یکدیگر. (فرهنگ جامع معین)

در اصطلاح به مفهوم: اعمال قاطعانه از سوی دولت به منظور پاسخ به عمل مشابه.

علل بروز ناهنجاری های اجتماعی

برخی علت اصلی پیدایش ناهنجاری را به عوامل محیطی و برخی به عوامل ارثی و خانوادگی و گروهی به نبود تعلیم و تربیت درست و یا کمبود نارسایی در فرهنگ

جامعه نسبت داده اند . پس به طور خلاصه علل اصلی بروز ناهنجاری اجتماعی عبارت است از:

1- عدم پایبندی خانواده ها به آموزه های دینی :
مطالعات و تحقیقات حاکی از آن می باشد که تا زمانی اعضای جامعه پایبند به اعتقادات مذهبی باشند خود و فرزندان شان به فساد و بزهکاری نمی افتند پس کاهش ایمان مذهبی عامل اصلی بوجود آمدن ناهنجاری است. (محمدرضا طالبان، دینداری و بزهکاری، ص38)

2- آشفتگی کانون خانواده ها :
گسسته شدن پیوندهای عاطفی و روحی میان اعضای خانواده ، هر چند پدر و مادر حضور فیزیکی دارند اما متأسفانه حضور معمولی و وجود آن ها کم است و فرزندان به حال خود رها شده و بدون هیچ نظارتی با افراد مختلف در ارتباط می باشند.

3- طرد اجتماعی :
وقتی بنا به دلایلی با بی مهری جامعه رو به رو شوند و یا منزلت و پایگاه اجتماعی اجتماعی پایینی دارند سوق به شکستن ارزشهای اجتماعی می یابند. (عباس عبدی، آسیب شناسی اجتماعی، ص 455)

4- عدم اشتغال و بیکاری :
از مهمتری دلایل وجود ناهنجاری هایی مثل سرقت ، دزدی و گرایش به فساد است .

5- دوستان ناباب و نداشتن الگوی اخلاقی :
امروزه الگوپذیری میان افراد بخصوص در میان جوانان رونق یافته وقتی فرد با دوستان ناباب

در ارتباط است سعی می کند از آنها الگوگیری کرده و خود را شبیه به آنان نماید.

6- تهاجم فرهنگی :

دشمنان اسلام همواره در فکر ضربه زدن به اسلام بوده و هستند و اینک از طریق جنگ نرم و از طریق ماهواره ها و فضای مجازی فکر و ذهن و اعمال جوانان ما را تسخیر کرده و آنان را از دین و اسلام دور نموده اند آنان با ترویج الگو و مدهای غربی جوانان را از فرهنگ اصیل خود دور نموده اند و از خود بیگانه کرده اند.

7- فقر :

فقر نکته مقابل غناست. در لا به لای سخن بزرگان بزرگترین عامل انحراف از دین قلمداد شده است. یعنی تا مرز کفر چیزی به اندازه فقر نزدیک تر نیست. یعنی کسی که توان اداره خود و زندگی را ندارند برای تامین گرسنگی اش ممکن است تمام ارزشهای انسانی را زیر پا گذاشته و به هر کاری دست بزنند.

8- محیط عمومی و افراد جامعه :

محیط خواه محیط آموزشی باشد یا محیط کار و یا محیط زندگی تاثیر فراوانی در کردار و رفتار انسان می گذارد محیط سالم که در آن رفتارها مطابق با ارزشها می باشند در ترغیب فرد به رعایت ارزشها موثر است. (مجله کتاب زنان، ش 15، ص 66)

پیامدهای ناهنجاری اجتماعی :

بشر با توجه به اهمیتی که برای سلامت خود قائل است، به سلامت جامعه هم ارزش می نهد و بیماری جامعه را بیماری خود می داند؛ هم چنان که تلاش می کند برای حفظ و تأمین سلامت خود از بسیاری از امور

بپرهیزد و یا از واکسن های پیش گیری و داروهای گوناگون استفاده کند، برای سلامت جامعه هم باید نهایت سعی و کوشش خود را بهکار گیرد و جامعه را از مبتلا شدن به بیماری های اخلاقی و روانی پرهیز دهد تا دیگر افراد جامعه به رشد، تعالی و سعادت برسند. (علی حسین نجفی ابرندآبادی، بزهکاری و شرایط اقتصادی)

الف) وازدگی در برابر فرهنگ بیگانه

حضرت آیت الله خامنه ای می فرماید : در تبادل فرهنگی، هدف بارور کردن وکامل کردن فرهنگ ملی است. ولی در تهاجم فرهنگی، هدف ریشه کن کردن و از بین بردن فرهنگ ملی است.

احساس بیگانگی در برابر فرهنگ خودی و بی هویتی اجتماعی، زمینه ساز پذیرش تهاجم فرهنگی است. بنابراین، جامعه ای که دچار تهاجم فرهنگی گردد و تغییرات اجتماعی در آن سریع صورت گیرد، ارزش در آن جامعه ناپایدار است و هنجارشکنی در آن مرسوم می شود و در برابر فرهنگ بیگانه همیشه از خود وازدگی نشان می دهد و در نتیجه، بحران زا می گردد.

ب) گسترش فساد و تباهی

وقتی در جامعه ضد ارزشها به جای ارزشها حاکم می گردد بنابراین در چنین جامعه ای بی بند وباری و انواع ناهنجاری های اخلاقی و اجتماعی حکمفرمایند و فساد و تباهی بیداد می کند. آنان که دوست می دارند در میان اهل ایمان کار منکری را اشاعه و شهرت دهند در دنیا و آخرت عذاب دردناک برای آنها مهیا است» (نور/19). با توجه به معنای این آیه و عمل به آن اشاعه فحشا و منکرات در جامعه از بین خواهد رفت.

ج) تضعیف اعتقادات دینی در جامعه

وقتی افراد جامعه ناهنجاری ها را به عین با چشم خود می بینند ودم بر نمی آورند . در چنین وضعیتی ارزشهای دینی و اعتقادی در چنین جامعه ای روز به

روز کمرنگ خواهد شد و افراد نسبت به مذهب و فرهنگ خود بی تفاوت خواهند بود.

(د) ایجاد ناامنی و سلب آرامش

آرامش و امنیت والاترین نعمتی است که خداوند به جامعه عنایت می فرماید و می توان گفت، اگر جامعه ای فاقد آن باشد به یک معنا، هیچ چیز ندارد و با وجود امنیت، همه چیز دارد. سلامت جسمی و روحی - روانی جامعه در سایه امنیت حفظ می شود و خلاقیت و نوآوری بروز می کند. (دکتر آشتیانی. امنیت انسانی از نظر قرآن)

و ده ها مشکلات دیگر در چنین جوامعی برای خانواده ها و افراد و حتی دولت ایجاد خواهد شد.

وظیفه علما و روحانیون در مقابله با ناهنجاری ها

حوزه علمیه به عنوان مهمترین بخش نهادی در عرصه آموزش، تعلیم و تربیت، فرهنگ سازی قدمتی تاریخی داشته و از گذشته بسیار دور نقش خود را در حوزه های گوناگون ایفا نموده است که در ادامه وظایف حوزه و روحانیون را شرح خواهیم داد.

1- اصلاح خود اولین مسئولیت روحانیت است.

مبلغ دین نباید به زبان اکتفا کند بلکه عمل او هم باید با ایمان و اخلاص، حرف هایش را در بیان این حقیقت برای مخاطب ثابت کند و نشان دهد. پس اگر روحانی خشک باشد و در پی مادیات فقط تلاش کند تا روز به روز بر ثروت خود بیفزاید و به فکر دیگران نباشد و پیوند قلبی، فکری و فرهنگی با مردم ایجاد نکند تاثیری بر جامعه نخواهد داشت. (منصور علم الهدی، درآمدی بر شناخت حوزه و روحانیت)

فرآیند تاثیرپذیری مردم از روحانیون متأسفانه در سالهای بعد از انقلاب با دست یابی برخی از روحانیون به مراکز قدرت و ثروت و استفاده از

منابع مذکور و تغییر رویکرد آنان به سطح معیشتی و رفاه مادی خود، کمتر شده است.

پس اگر بگوییم عمده ترین ریشه تغییر رویکرد مردم نسبت به موثرترین و متعهدترین گروه همان روحانیون و نیز کمرنگ شدن باورهای دینی و اخلاقی و مقدسات و حیانی در بین مردم ، از تجمل گرایی و فاصله گرفتن بخشی از روحانیت از زهد و ساده زیستی صورت گرفته است دروغ نگفته ایم. (مقاله عالمان در احیای ارزشها ، شماره 68 و 69)

بنابراین روحانیون در برابر رفتار مدم مسئولیت دارند و این مسئولیت را آن گاه می توانند به درستی انجام دهند که خود را اصلاح کرده و در این لباس ناهل و راهزنی نباشند تا حوزه در چشم مردم حرمت داشته باشد و مردم سخنان آنان را بشنوند و راه اصلاح را پویند. و فقیه واقعی آن است که افزون بر فهم عقاید و شرایع ، ارزشها را بشناسند و رفتار خود را مطابق با آنها سوق دهند و سپس مردم را با رفتارهای پسندیده آشنا سازند.

2- نقش هدایت گری در جامعه:

یکی از وظایف حوزویان ، نقش هدایت گری در جامعه است . نداشتن آگاهی از دستورات دینی باعث بسیاری از ناهنجاری های فرهنگی و اجتماعی شده است.

بنابراین در راستای رسالت الهی انبیاء و وظیفه ای که قرآن و سنت برعلما فرض کرده ، روحانیون در برابر رفتار مردم مسئول اند و همین باور است که تعامل حوزه با جامعه را فراهم می سازد. بیدار کردن افکار عمومی ، رشد و ترقی فرهنگی جامعه و ترویج باورها و ارزش های اسلامی از نقش نهادینه حوزه علمیه است. (دانشگاه باقر العلوم ، حوزه و روشنفکری)

3-بالا بردن سطح علمی روحانیون و آگاه بودن آنان نسبت به مسائل روز

مهمترین تهاجم به اندیشه دینی و نظام اسلامی از دنیای غرب و مدرنیته برمی خیزد. شناخت مکتب های فکری و اجتماعی دنیای غرب بر پایه مبانی اسلام ناب یا روش اجتهادی و کرسی تدریس غرب شناسی یکی از مهمترین رسالت های حوزه است .

عدم پاسخگویی متفکران مذهبی ، نخبگان دینی و روحانیون به نیازها و مطالب جدی و حساس آحاد مردم در عرصه های مختلف فرهنگی ، اجتماعی ، اقتصادی ، حقوقی و سیاسی باعث دین گریزی و انحراف آحاد مردم می گردد .

طبق شواهد مستند تاریخی عمده ترین علت توسعه و گسترش شتابان آموزه های دینی و پذیرش اسلام از سوی ملت ها در سالهای آغازین آمدن اسلام، پاسخگو بودن دین و معارف آسمانی اسلام و ارائه راهکارهای منطقی و قابل عمل در مورد نیازها و مشکلات مردم آن دوران بود اسلام تمام احتیاجات فردی و اجتماعی انسان ها را رفع می کرد و کوچکترین شبهه و شائبه ای نمی گذاشت . پس حوزه های علمیه و روحانیون باید با بهره گیری از عنصر اجتهادی که با خمیر مایه زمان و مکان و بهره گیری از منابع دینی شکل گرفته باشد به رفع مشکلات اقدام نمایند. پس طلاب باید با کسب صلاحیت ها و آگاهی های لازم در دنیای متفاوت امروز خود را برای ایفای مسئولیت تعیین کننده در جامعه آماده نمایند، تا بتوانند به شبهات و مسائل مختلف فرهنگی پاسخ دهند .

4-عدم تائید و توجیه وضعیت نامطلوب موجود و برخورد انتقادآمیز و اصلاح گرانه با ناکارآمدی و ناهنجاری :

روحانیون در طول تاریخ همواره به شکل ها و شیوه های مختلف با مفسد اخلاقی ، استبداد و اختناق اعتراض نموده ان و بعضا مراجع تقلید با اعلان فتاوا مردم را به قیام علیه ظلم دعوت کرده اند .

بنابراین در مقطع کنونی که نظام مبتنی بر احکام شرعی و حاکمیت فقه تاسیس‌گردیده است باید نسبت به ناعدالتی‌ها و ترویج مفاسد و انحرافات اخلاقی در جامعه با حساسیت و مسئولیت و دقت بیشتری عکس‌العمل نشان داد تا ضمن ریشه کن نمودن شائبه آلوده شدن روحانیت و حوزه های علمیه به عوارض شوم ثروت و قدرت، باعث رشد و تقویت اعتماد و اطمینان مردم نسبت به روحانیت و در نتیجه توسعه و تقویت باورها و اعتقادات دینی در جامعه گردند.

5- عدم وابستگی نظام حوزوی و نهاد روحانیت به نهادهای دولتی: نباید حوزه ها در مقابل تمام رفتارها و اعمال دولت که ممکن است خلاف شرایع دینی باشد سکوت کرده و به خاطر وابستگی از دولت حمایت کنند اما اگر خود مستقل باشند و در مقابل اعمال نادرست دولت سکوت نکنند و حوزه های علمیه همواره حکومت را مادامی که در ستیز آشکار بر ضد اسلام نباشند یاری نمایند. (دانشگاه باقر العلوم، حوزه و روشنفکری)

6- امر به معروف و نهی از منکر: شاید مهمترین دلیل آسیب فرهنگی فراموش کردن امر به معروف و نهی از منکر باشد پس احیای آن مهمترین وظیفه نهادهاست که در این میان طلاب نقش برجسته دارند. تلاش شبانه روزی دشمن برای تخریب فرهنگی جامعه نیازمند حضور متخصصان طلاب است. طلاب باید آموزش های لازم برای برخورد دقیق و عالمانه با راهکارهای تخریبی دشمن داشته باشند و چشم بسته به مقابله نروند در این میان طلاب به پشتیبانی سایر نهادها نیز نیازمند هستند.

در قرآن نیز برای هدایت انسان چندین آیه ذکر شده، از آن موارد می توان به آیه زیر اشاره کرد:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشَفَاءٌ لِّمَا
فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ» (يونس/57)

در این آیه، چهار مرحله از مراحل تربیت و تکامل انسان در سایه قرآن شرح داده شده: 1. مرحله موعظه و اندرز 2. مرحله پاکسازی روح از انواع رذائل اخلاقی 3. مرحله هدایت 4. مرحله ای که انسان لیاقت پیدا کرده مشمول رحمت و نعمت الهی گردد. در واقع قرآن نسخه ای است برای بهبودی فرد و جامعه از انواع بیماریهای اخلاقی و اجتماعی.

نتیجه گیری

پس طلاب ابتدا باید به هدایت دینی (هدایتی که مبتنی بر شناخت کامل دین و برتکیه بر اسلام ناب محمدی باشد) افراد جامعه بخصوص هدایت جوانان بپردازد. تقویت مساجد و ائمه جماعات اولین قدم است. پس ابتدا کار فرهنگی و آموزشی نیاز می باشد و سپس برخورد تنبیه ای و مجازات افراد نابهنجار، برای این کار نیز سایر نهادها بخصوص نیروی انتظامی باید با عاملان فساد و ترویج بی حجابیو بی بند باری در جامعه برخورد شدید کند. چون برخی از

جوانان از روی ناآگاهی دست به ناهنجاری اجتماعی می زنند پس با آگاهی دادن به آنان می توان جلوی رفتار آنها را گرفت طلاب مبلغ نیز می توانند باورها و اعتقادات مذهبی خانواده ها را تقویت کنند تا آنان روی فرزندان خود از همان کودکی کار کرده تا از انحرافات آنان جلوگیری کنند. اما برخی افراد در واقع مزدور دشمنند و اهدافشان تخریب اسلام و مسلمین می باشد باید آنان را شناسایی نمود و برخورد شدیدی با آنها کرد.

پس به طور خلاصه می توان گفت که وظیفه حوزه در تبیین موضوعات اخلاقی اولاً تفکیک مرزهاست تبیین مسائل ارزشی و تبیین حدود آنها از وظیفه فقهاست عالمان بایستی مکارم اخلاقی را از غیر آن جدا نموده و مسائل ارزشی را به درستی بفهمانند چون علت بسیاری از کج روی ها و انحرافات فکری روشن نبودن مفاهیم اخلاقی است.

منابع

قرآن

فرهنگ جامع معین

1- آقاجانی، نصر ال..، مقاله استراتژی قرآن در مواجهه با انحرافات اجتماعی، سایت پژوهشگاه علوم و فرهنگی اسلامی.

2- آشتیانی. امنیت انسانی از نظر قرآن، جوهره

سلامت اجتماعی www.telavat.com/news

3- بروس کوئن 0مبانی جامعه شناسی ترجمه غلام علی توسلی و رضا فاضل، ص303، تهران، سمت، 1383.

4- ستوده، هدایت‌الله؛ مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، آوای نور، ص19، چاپ دوم، 1373.

5- رزاقی، احمد، مقاله نقش و جایگاه روحانیت و حوزه های علمیه در تقویت باورهای دینی، سایت مجله الکترونیکی.

6- طالبان، محمدرضا، دینداری و بزهکاری، تهران، فجر اسلام، 1380، ص38.

7- عبدی، عباس، آسیب شناسی اجتماعی، قم، سپهر، 1371، ص455.

8- علم الهدی، منصور، درآمدی بر شناخت حوزه و روحانیت، نصایح، دوم، 1380.

9- فرتوک زاده، محمد رضا و بهداروند، محمد مهدی، درآمدی بر وحدت حوزه و دانشگاه، فاضل، چاپ اول، 1380.

10- فولادی، محمد، علل عوامل پیدایش آسیب های اجتماعی و راه های پیشگیری از آن، سایت حوزه.

11- نجفی ابرندآبادی علی حسین، بزهکاری و شرایط اقتصادی، مجله تحقیقات حقوقی، ش9، سال 1370.

12- حوزه و روشنفکری ، تهیه : دانشگاه باقر العلوم، قم، موسسه بوستان کتاب ، چاپ اول ، 1389.

13- مقاله رسالت عالمان در احیای ارزشها، سایت حوزه ، چاپ خرداد و تیر، مرداد و شهریور ، شماره 68 و 69 ، 1374.

14- مجله کتاب زنان، ش 15، ص 66.

15- برگرفته از بسیاری از سخنان رهبر معظم انقلاب (ایت ال..خامنه ای)